

*Нерян С. О.,**викладач кафедри періодичної преси та медіаредагування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ОСОБЛИВОСТІ АРГУМЕНТАЦІЇ В КОМЕНТАРЯХ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ТИПИ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ КОРИСТУВАЧІВ

Анотація. У статті висвітлено аргументативну специфіку спілкування в соціальних мережах у лінгвопрагматичному аспекті. Визначено поняття соціальної мережі й схарактеризовано її основні параметри як комунікативного простору. Мета полягала у визначенні лінгвопрагматичних особливостей коментарів як мовленнєвого жанру соціальної мережі, що передбачало виокремлення комунікативних стратегій коментування під час обговорення певної проблеми і характеристики дописів. Основну увагу зосереджено на стратегічному аспекті – з'ясуванні інтенційних складників комунікативної взаємодії користувачів соцмереж і реалізації їх у стратегіях коментування дописів. Джерельною базою для аналізу слугували коментарі користувачів українськомовного сегменту всесвітньої соціальної мережі Facebook за 2019 рік (загалом проаналізовано понад 300 дописів). Фактичний матеріал добирався з відкритих сторінок користувачів, зокрема у групах «Новини вищої освіти», «Український правопис», «Вища освіта в Україні – розквіт чи занепад?» тощо. Досліджено інтернет-взаємодію як аргументативний дискурс із притаманними йому стратегіями комунікації. Виокремлено допис і коментар як основні жанри мережевого спілкування і ґрунтовно проаналізовано стратегії коментування, представлені в українськомовному сегменті мережі Facebook. Проаналізовано коментарі учасників відкритих груп щодо проблем освітньої та наукової діяльності з визначенням основних стратегій. Загалом аргументація в соціальній мережі має два основні різновиди – скерування на критику тези і на особистості опонентів. Інші способи, зокрема критика аргументів і способу логічного зв'язку (демонстрації), не представлені у розглянутому матеріалі. Аналіз аргументативного дискурсу в соціальних мережах засвідчив домінування логіко-раціональної аргументації на противагу емоційності в коментарях до дописів користувачів. Основними використаними стратегіями спілкування є регламентації, відкритості, компромісу та дискредитації. Більшість стратегій мають кооперативний характер, виняток становить стратегія дискредитації, що виражає конфліктне спілкування і ґрунтується на психологічних прийомах аргументації.

Ключові слова: аргументативний дискурс, прийоми аргументації, соціальна мережа, комунікативна стратегія, допис, коментар.

Постановка проблеми. Лінгвістичні дослідження комунікативної взаємодії в соціальних мережах набувають дедалі більшої актуальності завдяки посиленню впливового потенціалу інтернет-комунікації. Зокрема, це стосується соціальних мереж, що є однією з потужних комунікативних сфер, тому вони демонструють комунікативні вміння і навички користувачів. Обговорення актуальних проблем сьогодення, висловлення

власної позиції щодо актуальних подій, анонси і звіти, привітання і подяки, – усі ці мовленнєві жанри широко представлені в соціальних мережах. Крім створення власне дописів, які містять основну інформацію, користувачі соцмереж активно долучаються до коментування власних і чужих дописів, розгортаючи дискусії у віртуальному просторі. Коментування стає одним з основних видів мовленнєвої діяльності користувачів соцмереж, тому потребує уваги з боку лінгвістів.

Нашою **метою** було визначення лінгвопрагматичних особливостей коментарів як мовленнєвого жанру соціальної мережі, що передбачало виокремлення комунікативних стратегій коментування під час обговорення певної проблеми і характеристики дописів. Основну увагу зосереджено на стратегічному аспекті – з'ясуванні інтенційних складників комунікативної взаємодії користувачів соцмереж і реалізації їх у стратегіях коментування дописів.

Джерельною базою для аналізу слугували коментарі користувачів українськомовного сегменту всесвітньої соціальної мережі Facebook за 2019 рік (загалом проаналізовано понад 300 дописів). Ми свідомо оминали гострі політичні теми, обговорення яких здебільшого має деструктивний характер і супроводжується вербальною агресією. Крім того, фактичний матеріал добирався з відкритих сторінок користувачів, зокрема у групах «Новини вищої освіти», «Український правопис», «Вища освіта в Україні – розквіт чи занепад?» тощо (авторську пунктуацію й орфографію збережено).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «соціальна мережа» (далі – СМ) було запроваджено в середині минулого століття на позначення соціальної структури, утвореної групою вузлів, якими виступають соціальні об'єкти (спільність, соціальна група, людина тощо). Згодом цей термін почали використовувати на позначення платформ для спілкування у сфері інтернет-комунікації [7, с. 239]. Традиційно дослідження комунікації в соцмережах уналежують до царини інтернет-лінгвістики (Н. Асмус [1], Н. Ахренова [2], О. Горощко і Т. Полякова [3], О. Тищенко [4], Л. Щипіцина [5] та ін.). Узагальнюючи представлені переліки характеристик СМ, дослідники виокремлюють такі параметри комунікації в СМ: дистантність, опосередкованість, мультимедійність, віртуальність, анонімність, високий ступінь проникнення, синхронність / асинхронність, статусна рівноправність, множинний режим спілкування, комбінація різних типів дискурсу [6, с. 178]. СМ має такі ознаки: зміст створюється виключно або переважно його користувачами; наявність індивідуальних профілів з інформацією про користувачів; можливість взаємодії для користувачів – обмін інформацією, зв'язок з іншими користувачами; можливість

досягнення кооперативної мети [7, с. 240]. У сучасному інформаційному світі соцмережі є одним з актуальних засобів спілкування – як персонального, так і інституційного. Зважаючи на це, А. Белова зазначає, що «соціальні мережі як одна з реалізацій гіперконективності вже перестали бути сферою суто міжперсональної комунікації: в них проникли бізнес і політика, і навіть такі консервативні інститути, як монархія і церква» [8, с. 90]. Масштабність і поширення соцмереж зумовлює їхнє домінування над іншими сферами комунікативної взаємодії і потребує ґрунтовного визначення в лінгвістичному аспекті.

Об'єктом аналізу в нашій статті є аргументативний дискурс, опосередкований у мовленнєвому жанрі коментаря в українськомовному сегменті соціальних мереж, а предметом – комунікативні стратегії аргументації в коментарях користувачів соцмереж.

Виклад основного матеріалу. Комунікація в СМ здійснюється за різними напрямками і функціями, вона скерована на обмін інформацією, самопрезентацію, розваги тощо, проте однією зі сфер діяльності користувачів СМ є обговорення актуальних питань. Насамперед це стосується реагування на представлену в дописах інформацію, оскільки читачі мають змогу прокоментувати і висловити власну думку про описані проблеми. У такий спосіб реалізується аргументація в СМ, що набуває різноманітних форм і демонструє комунікативну поведінку мовців. У коментарях передусім перетинаються інтернет-дискурс й аргументативний дискурс (далі – АД). А. Белова вважає, що АД є способом реалізації аргументації в комунікації [9, с. 109], тобто розглядає аргументацію як вияв мовленнєвої взаємодії особливого типу. В. Григор'єва вважає, що АД – це «послідовність висловлень у певній комунікативній ситуації, у процесі розгортання якої мовці почергово здійснюють мовленнєві кроки з відповідною комунікативно-прагматичною метою, а саме – переконати співрозмовника в істинності певного твердження і змусити його прийняти цю думку» [10, с. 24]. Для спілкування в соцмережах така почерговість не завжди є актуальною, оскільки коментарі користувачів здебільшого орієнтовані на обговорення вихідного повідомлення, хоч і певною мірою переходять у діалогічну площину в разі розгортання окремих гілок обговорення в коментарях. І. Шевченко та О. Морозова виокремлюють АД за критерієм загальних настанов і комунікативних принципів та розмежовують переговори та обмін думками [11, с. 235]. Г. Кім називає АД «монологічне або діалогічне мовлення в письмовій / усній формі з метою переконання кого-небудь за допомогою мовних засобів у правильності / помилковості, прийнятності / неприйнятності думки, вибору, точки зору, дії тощо» [12, с. 8]. Ми вважаємо, що АД у СМ має певні особливості. Насамперед це стосується нерівнозначності вихідного повідомлення і коментарів, що позначається на розгорнутій аргументації, яка значно перевищує власне допис. Автор допису репрезентує його користувачам для подальшого обговорення, іноді беручи участь у коментуванні. Кількість і тип коментарів необмежені, тобто за гніздовим принципом допис накопичує коментарі, серед яких виокремлюємо аргументативні. Саме АД становить основні зауваження, пропозиції, апеляції тощо до основного допису. На відміну від основного допису, коментарі здебільшого не підпорядковані критеріям зв'язності й цілісності тексту, тобто в них часто порушено текстово-дискурсивні категорії, напр.: *вікенд – а дорога*

на Чигирин<...>. і вікенду не захочеться))) <...> в Умань (Софіївка) через Черкаси поїдете))) з Києва))) – українська правда спуститься на землю, бажано на авто спуститися... троль-змі (коментар до допису «Куди поїхати на вихідні в Україні, 1 травня 2019 р.). Представлений коментар до допису на сторінці офіційного ЗМІ «Українська правда» дисонує з основним дописом через порушення правил пунктуації, емоції, сегментацію тексту. За таких умов фіксуємо порушення категорій цілісності і зв'язності, проте для коментарів у СМ наведений тип допису є типовим, тому що користувачі прагнуть скомпресувати інформацію та зекономити час.

Аргументація в СМ орієнтована на підтримку або критику певної позиції, висловленої в основному дописі. Розглянемо особливості аргументації в коментарях на прикладі обговорення скасування шкільної форми у відкритій групі «Новини вищої освіти», де в обговоренні беруть участь освітяни і звичайні користувачі, далекі за професією від освітньої галузі. Проте більшість дописів відповідають правилам літературної української мови, є чіткими і логічними, а вербальна агресія мінімізована. Усі коментарі можна поділити на дві групи: у першій користувачі вітають скасування шкільної форми, а в другій групі – критикують. В обох випадках маємо відповідну аргументацію, переважно раціонального характеру. Наведемо діалогічну єдність, що репрезентує обмін аргументами між двома користувачами:

Вікторія Танасюк. *Для нашого сьогодення дітям шкільного віку (6–15 років) шкільна форма до обличчя, вона їх зуртує, єднає в спільну справу – НАВЧАННЯ!!!! Буде шкільна форма – не буде соціального розшарування, тобто поділу на різні категорії населення. Школа – це заклад освітнього простору, а не дискотека (діти приходять до школи, хто в чому хоче!!!). Є різні цікаві моделі шкільної форми: урочисті та моделі кожного дня.*

Людмила Ермова – Вікторія Танасюк. *У НАВЧАННЯ зуртує грамотний і люблячий учитель, а форма зуртує в казарму. Бо не всі школи мають креативний підхід до її введення – вводити, аби вести. А діти нехай ходять строем, як солдати. Хіба ні? І це. Незважаючи на відміну «згори», школа все одно своїм Уставом може вести якщо не повністю форму, то її елементи. Ніхто її не покарає 😊» (Коментарі з групи «Новини вищої освіти», 20 червня 2019 р.).*

Основними реакціями на скасування шкільної форми стали критичні, тобто наведення контраргументів щодо тези «шкільна форма не потрібна». У першому з наведених коментарів фіксуємо такі аргументи на користь шкільної форми: відсутність соціального розшарування, згуртованість, протиставлення дозвіллю, урізноманітнення форми. Тут представлено комунікативну **стратегію регламентації**, яку визначаємо як дотримання формальних вимог і прагнення переконати опонента у необхідності їх виконання. Контраргументами до такої позиції, тобто на підтримку скасування слугують: казарменість й одноманітність форми, відсутність креативності в школі, можливість введення форми в кожній окремій школі. Цю комунікативну стратегію визначаємо як **стратегію відкритості**, за якої мовці закликають до відсутності будь-яких обмежень свободи і волевиявлення. Фактично маємо концептуальну опозицію «свобода» (відсутність форми) – «догматизм, казарменність» (наявність форми). У цій суперечці шкільну форму ототожнено з формою в армії, а школу порівняно з армійським

режимом, тобто примусом і виконанням команд. Прихильники скасування форми виступають за свободу у виборі одягу, що – відповідно – є передумовою для формування внутрішньої свободи людини. Аргументація в цьому разі стосується не стільки шкільної форми, скільки навчання і свободи дитини, і це фактично є підміною тези в аргументації.

У наступних коментарях переважно наведено аргументи проти скасування форми, більшість яких збігається з поданими вище, але додатково можна виокремити ще такі, як-от: «скасування шкільної форми не на часі» та «скасування шкільної форми не є завданням Президента», напр.:

Юрій Ковальчук. *Питання форми не повинне регулюватися указами президента. Нехай школа вирішує, але тільки за умов, що батьки допущені до прийняття рішень* (Коментар з групи «Новини вищої освіти», 20 червня 2019 р.).

Ця позиція підпорядкована комунікативній *стратегії компромісу*, за якої мовці виступають за консолідацію з опонентом, не наполягаючи на своїй думці, тому аргументи переважно недотичні до теми. Представлена дискусія в межах АД має виражений логіко-раціональний характер і передбачає критику тези переважно через помилкову «підміну тези», коли замість того, що потрібно, мовці доводять зовсім інше. На рівні обраних комунікативних стратегій фіксуємо стратегії регламентації, відкритості й компромісу.

Однак у СМ аргументація часто має іншу реалізацію завдяки активному залученню психологічних прийомів, що на лінгвопрагматичному рівні виражається через агресивну риторику й конфліктні комунікативні стратегії. Яскравим виявом такого спілкування є перехід на особистості, напр., фрагмент коментарів користувачів щодо можливостей зарубіжних поїздок викладачів навчальних закладів:

Ірина Кузьменко – Юрій Ковальчук. *Звичайно, це великий труд, але провінційний університет і коледж в селі – зовсім різні речі. Ми кожен день боремось за виживання, а не за Відень.*

Ігор Пилипенко – Ірина Кузьменко. *Боротьба за грант розпочинається з боротьби за виживання. А зубожіння починається зі скиглення* (Коментарі з групи «Новини вищої освіти», 19 червня 2019 р.).

Тут скарги одного з користувачів за важкі умови праці і маленьку зарплату у провінційному коледжі мають відповідну реакцію інших учасників дискусії – критика цієї позиції. Хоч опонент і не звинувачує мовця (Ірину Кузьменко) особисто, але вказує на те, що описана ситуація є наслідком не боротьби за виживання, а скиглення. З цього випливає, що опонент вважає таку позицію хибною, маючи на увазі конкретно мовця. Цей прийом має психологічне підґрунтя, хоч і не містить прямих образ, але з нього випливає негативне оцінювання дій мовця. Ми визначаємо цю комунікативну стратегію як *стратегію дискредитації*, за якої опоненти вдаються до взаємних звинувачень, деструктивної риторики і навіть вербальної агресії. За таких умов йдеться вже не про доведення чи спростування тези, а про приниження опонента.

Такий спосіб аргументації широко представлений у СМ. Дискредитація здійснюється не лише на адресу прямих опонентів, а й інших осіб, що причетні до обговорюваної проблеми. Так, у відкритій групі «Український правопис» представлено обговорення нової редакції правопису, тому учасники критикують не стільки позиції одне одного, а авторів реформи, напр.:

Микола Зубков. *...УСЕ инше, і варіантність написання зокрема – чергова спроба розхитати мовні норми й жодним*

чином не впорядкувати мовну конституцію, а дискредитувати її. А чого було це чекати від цих білодідових «онуків» і «дітей» русифіканієського (Коментар з групи «Український правопис», 15 травня 2019 р.).

Автор коментаря, відомий український мовознавець М. Зубков, використовуючи норми нового правопису, критикує його авторів, побіжно згадуючи українських лінгвістів радянських часів І. Білодіда і В. Русанівського. Він зневажливо відгукується про їхніх учнів, а прізвище В. Русанівського перекинує з ефектом мовної гри: ґрунтуючись на явищі паронімічної атракції, вказує на зросійщеність ідей останнього та його послідовників. Звідси і новий правопис трактовано як проросійський і прорадянський, однак його автори дискредитовані в цьому коментарі.

Загалом аргументація в СМ має два основних різновиди – скерування на критику тези і на особистості опонентів. Інші способи, зокрема критика аргументів і способу логічного зв'язку (демонстрації) не представлені у розглянутому матеріалі.

Висновки. Аналіз АД у СМ засвідчив домінування логіко-раціональної аргументації на противагу емоційній у коментарях до дописів користувачів. Основними використаними стратегіями спілкування є регламентації, відкритості, компромісу й дискредитації. Більшість стратегій мають кооперативний характер, виняток становить стратегія дискредитації, що виражає конфліктне спілкування і ґрунтується на психологічних прийомах аргументації. Перспективи дослідження полягають у розробленні типології комунікативних стратегій, релевантних для АД соцмереж.

Література:

1. Асмус Н.Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Челябинск, 2005. 20 с.
2. Ахренова Н.А. Основные способы классификации жанров Интернет-дискурса. *Вестник Челябинского государственного педагогического института*. 2009. № 9. С. 166–174. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-sposoby-klassifikatsii-zhanrov-internet-diskursa>.
3. Горошко Е.И., Полякова Т.Л. К построению типологии жанров социальных медий. *Жанры речи*. 2015. № 2 (12). С. 119–127.
4. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта. *Дивослово*. 2016. № 3. С. 35–39.
5. Щипицина Л.Ю. Жанры компьютерно-опосредованной коммуникации. Архангельск : Поморский ун-т, 2009. 238 с.
6. Юрина И.А., Бородулина Н.Ю., Макеева М.Н. Исследование социальных сетей в контексте лингвистики новых медиа. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2017. № 11 (77) : в 3 ч. Ч. 2. С. 178–181. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-sotsialnyh-setey-v-kontekste-lingvistiki-novyuh-media>.
7. Дужникова А.С. Социальные сети: современные тенденции и типы пользования. *Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены*. 2012. № 5. С. 238–251.
8. Белова А.Д. Виртуализация коммуникативного простора. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. Вип. 1. С. 86–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2015_1_10.
9. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. Київ : КНУ, 2003. 300 с.
10. Григорьева В.С. Аргументативный дискурс в когнитивно-коммуникативном аспекте. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2008. № 1 (014). С. 24–31.

11. Шевченко І., Морозова О. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : монографія / за ред. І. Шевченко. Харків : ЧФ Константа, 2005. С. 233–236.
12. Ким Г.А. Структурно-прагматические особенности аргументативного дискурса (на материале русского и немецкого языков) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Челябинск, 2011. 20 с.

Nerian S. Features of arguments in comments in social networks: communicative strategies of users

Summary. The article outlines the argumentative specificity of communication in social networks in the linguistic and pragmatic aspect. The concept of social network is defined and its main parameters as a communicative space are characterized. The aim was to determine the linguo-pragmatic features of the comments as a speech genre of the social network, which provided for the isolation of the communicative strategies of commenting during the discussion of a particular problem and the characteristics of the writings. The main attention is focused on the strategic aspect – the clarification of the intentional components of the communicative interaction of users of social networks and their implementation in the strategies of commenting on the posts. The source for the analysis was the comments by users of the Ukrainian segment of the world social network Facebook in 2019 (more than 300 posts were analyzed in total). The actual material was

obtained from open pages of users, in particular in the groups “News of Higher Education”, “Ukrainian spelling”, “Higher education in Ukraine – bloom or decline?” etc. The Internet interaction as an argumentative discourse with its communication strategies inherent to it is explored. A post and comment as the main genres of network communication are singled out and the commentary strategies presented in the Ukrainian-language segment of the Facebook network are thoroughly analyzed. The comments of the participants of the open groups on the problems of educational and scientific activity with the definition of the main strategies are analyzed. In general, the argument in the social network has two main types – the targeting of the thesis criticism and the personality of the opponents. Other methods, including criticism of arguments and the method of logical connection (demonstration), are not presented in the material under consideration. The analysis of argumentative discourse in social networks has shown the dominance of logical rational argument in opposition to emotionality in comments to user reports. The main strategies used for communication are regulation, openness, compromise and discredit. Most strategies have co-operative character, the exception is a discrediting strategy that expresses conflict communication and is based on psychological methods of argumentation.

Key words: argumentative discourse, methods of argumentation, social network, communicative strategy, post, commentary.